

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 378.02.372.8

Борін К.А.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ ЕКОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ НІМЕЧЧИНИ

У статті аналізується потреба в екологічній освіті та вихованні особистості, розкривається сутність поняття «екологічно свідомою особистістю» та обґрунтовується важливість її формування задля нашого майбутнього.

Ключові слова: екологічна освіта та виховання, екологічна свідомість, екологічно свідомою особистістю.

Питання екологічного виховання стають об'єктом пильної уваги педагогічної науки, починаючи з 70-их років ХХ століття. Тож проблеми розвитку екологічної освіти та виховання, формування екологічно свідомою особистості посідають важливе місце в державній політиці більшості країн світу. У Німеччині становлення екологічної освіти проходило безпосередньо під впливом ідей «реформаторської педагогіки», традицій природознавчого та природоохоронного виховання молоді, процесів демократизації та гуманізації суспільного життя Західної Німеччини в післявоєнний період, під впливом досвіду боротьби різних суспільних організацій із захисту навколишнього середовища рідного краю. На становлення екологічної освіти мали вплив міжнародні ініціативи в галузях освітньої політики та співробітництва педагогів різних країн.

У теорії екологічної освіти представлені різноманітні визначення феномену екологічної свідомості. Сьогодні метою екологічної освіти й виховання є формування екологічно свідомою особистості, яка будує свої відносини з природним довкіллям на екоцентричній основі. У свою чергу, цей феномен характеризується принаймні трьома головними особливостями:

- 1) психологічною включеністю людини у світ природи;
- 2) сприйняттям природних об'єктів як рівноправних суб'єктів;
- 3) прагнення до непрагматичної взаємодії зі світом природи [1].

Автор скористався працями зарубіжних педагогів, філософів та вчених, які досліджували зазначену проблему (Я.А. Коменський, Г.В. Гегель, В.Гумбольд, Ф.А. Дистервег, І.Кант, Дж. Локк, І.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Е.Шпангер, Г.Ойлефельд, В.Беер, Г.Хаан, І.Ф. Гербарт), та вітчизняних дослідників Г.Платонов, І.Зверев, А.Захлебний, В.Крисаченко, В.Червонецький та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити, проаналізувати та узагальнити досвід формування екологічної свідомості особистості в Німеччині відповідно до сучасних еколого-педагогічних концепцій.

У педагогічній літературі існує декілька визначень поняття «екологічно свідомою особистістю», але всі вони так чи інакше охоплюють розуміння органічного зв'язку людини і суспільства з природою, ретельний облік тих наслідків, які безпосередньо впливають на якість природного довкілля. Тільки за умови наявності цих компонентів

свідомість людини спроможна цілеспрямовано та ефективно брати участь в екологізації матеріального та соціального життя суспільства. Так, на думку Г.В. Платонова, це усвідомлення людиною екологічної ситуації, свого нерозривного зв'язку з природою, вміння та звичка діяти щодо до неї так, щоб сприяти її поліпшенню для життя сучасного та майбутнього покоління [2, с. 120].

Важливо зазначити, що ще у XVIII та XIX століттях надбанням німецької педагогічної думки став розвиток природовідповідного виховання (Я.А. Коменський, Дж. Локк, І.Г. Песталоцці) у соціальному контексті, тобто з урахуванням вимог, які висуваються суспільством до громадянина. Науково-філософське обґрунтування отримали концепції морального та громадянського виховання, ідеї неогуманізму (І.Кант, І.Базедов, В.Гумбольдт, І.Ф. Герbart).

А.Дістервег, спираючись на ці ідеї та враховуючи соціальну обумовленість виховання, високо ставив принцип природовідповідності, тобто необхідність виходити у виховання з сутності людської природи. Крім того видатний педагог приділяв значну увагу таким одвічним істинам, як добро, краса, справедливість, виходячи з ідеї культуродоцільності. Особливе місце А.Дістервег приділяв розвитку в дітей самодіяльності, під якою розумів напруження інтелектуальних сил учнів та їхню активність у набутті знань. Загальна мета виховання визначилася ним, «самодіяльність на служіння істині, красі й добру». Багато в чому висловлені положення відповідають сьогоденній екологічній освіті й вихованню, в якій самодіяльність учнів з опанування екологічних знань і вмінь поєднується з морально-етичними нормами самореалізації у природному довкіллі. Зрозуміло, що погляди А.Дістервега були лише сходинкою до ствердження гуманістичних ідей в педагогіці, але вони відіграли значну роль у становленні екологічної освіти в Німеччині.

Поступово з розвитком педагогічної науки та практики у галузі охорони природи з'явився новий компонент екологічної свідомості – прогнозування наслідків впливів людини на природу, а в суспільній свідомості німців чільне місце посідали мотиви обачливого ставлення до природи та її ресурсів.

Період активних освітніх реформ у Німеччині в 60-70-ті роки XX століття відзначився активною боротьбою громадян за збереження природи та здоров'я нації. У цей час широке розповсюдження в школах отримало екологічне виховання. Ідеї видатних філософів та педагогів., Г.В. Гегеля, І.Канта І.Ф. Герbart, І.Г. Песталоцці Я.А Коменського В.Гумбольта, А.Дістервега, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, А.Г. Франке, Ф.Фребеля отримали свій розвиток у теорії і практиці екологічної освіти.

Важливо підкреслити, що педагогічна традиція, яка історично склалася в німецькій школі, є підґрунтям для формування цілей навчально-виховного процесу із захисту довкілля на, в якій краєзнавчий підхід розглядається як основоположний. Екологічне краєзнавство знайшло відбиток у стратегії екологічного виховання та освіти для німецькомовних країн [3, 25].

Основними напрямками педагогіки в галузі навколишнього середовища стають:

- 1) традиційна концепція екологічного виховання й освіти, яка існує в рамках державної системи шкільної освіти;
- 2) альтернативні концепції екологічної освіти (приватні школи та заклади додаткової освіти).

У 1971 році уряд Німеччини приймає першу Державну програму з навколишнього середовища (Umweltprogramm der Bundesregierung). Ця програма надавала важливого значення освітній екологічній державній політиці. У ній приділялося важливе значення навчанню, орієнтованому на вивчення навколишнього середовища та його впливу на людину, формування екологічно свідомої особистості на всіх ступенях

системи освіти Німеччини. У програмі вказувалося на необхідність включення в зміст шкільних навчальних планів та підручників екологічних аспектів, що сприяють формуванню природовідповідної, усвідомленої діяльності особистості в навколишньому середовищі, як кінцевої мети екологічної освіти. У навчальні програми початкової школи (1–4 кл.) та середнього ступеня навчання (5–10 кл.) було запропоновано включити теми екологічної спрямованості. Для учнів другого ступеню навчання (11–12 (13) кл.) передбачалося викладання спеціальних курсів із захисту природного довкілля у рамках дисциплін суспільнознавчого циклу: історію, політику, народознавство, суспільствознавство та ін.

Слід зазначити, що починаючи із середини 70-х років ХХ століття в Німеччині за підтримки уряду набула розвитку концепція «екологічного виховання» (Umwelterziehung). Концепція була розроблена німецькими вченими Інституту природничих наук під керівництвом Г.Ойлефельда (м. Кіль). На думку Г. Ойлефельда, потреба суспільства в екологічному вихованні була продиктована необхідністю формування екологічної свідомості у широких верств населення і, насамперед, молодого покоління. Екологічна свідомість, у свою чергу, виконує ряд функцій (освітню, виховну, розвивальну, організуючу, прогностичну) і формується в процесі екологічного виховання через цілеспрямоване навчання. З 1978 року концепція «екологічного виховання» стає основою національної стратегії екологічної освіти для німецькомовних країн. Таким чином, для конкретизації цілей екологічного виховання відповідно до прийнятої концепції перед шкільною освітою Німеччини було висунуто п'ять основних завдань, які мали бути реалізовані в навчально-виховному процесі:

- формування індивідуальної та колективної екологічної свідомості, яка б стимулювала емоційне сприйняття екологічних проблем;
- отримання знань у процесі вивчення основ екології та участі в практичній роботі з охорони природи за місцем проживання або на регіональному рівні;
- формування екологічного світогляду через розвиток ціннісних уявлень, орієнтованих на довкілля, пробудження відчуття відповідальності й мотивації до активних дій щодо поліпшення стану навколишнього середовища;
- набуття досвіду практичної діяльності з вирішення проблем довкілля;
- сприяння та активна участь у подоланні екологічних проблем на всіх рівнях суспільного життя [3, с. 36-38].

Активна інтеграція екологічного компонента в систему знань і суспільної діяльності у ФРН знайшли своє відображення в переосмисленні основ педагогічної теорії, термінології, формування цілей, завдань та методології екологічної освіти та виховання. Відбулося оновлення та актуалізація теорії педагогіки. Зокрема було запропоновано актуальний напрям педагогічних досліджень – концепцію «Uweltrpdagogik», «Naturrpdagogik» (Педагогіка в галузі навколишнього середовища та природи) [Uweltrpdagogik, Naturrpdagogik].

Німецькими вченими-педагогами В.Беєром та Г.Хааном було виділено основні критерії для «нової» педагогіки довкілля, а саме:

- по-перше, педагогіка в галузі навколишнього середовища має бути наукою, в центрі уваги якої залишається людина, а не освітні програми та вимоги політики;
- по-друге, необхідно відходити від традиційних форм і методів роботи, піддавати критиці антропоцентричне ставлення до природи; важливо сприяти цілісному сприйняттю та всебічному відчуттю навколишнього середовища, тим самим відкрити шлях до нового світогляду особистості, визначення ролі та поведінки людини в ньому;
- по-третє, натурпедагогіка має дати учням можливість відкрити шлях до майбутнього середовища існування та його цінностям; крім того, необхідно

усвідомити стан мислення та діяльності, які призвели до екологічної катастрофи, намагатися оцінювати й змінювати власні звички та поведінку, що негативно впливають на природне довкілля;

- по-четверте, необхідно переглянути зміст та цілі шкільної освіти, а саме: відповідність між специфікою організації шкільних закладів та методологією навчання й виховання; педагогіка повинна стати педагогікою любові, а не ворожості й конкуренції [4, с. 5-6].

Такий педагогічний підхід слугує імпульсом розвитку нових концепцій навчання й виховання, в центрі уваги яких залишається особистість, формування її свідомості щодо навколишнього середовища [4, с. 5].

Він стимулював інтенсивний процес перегляду та оновлення педагогічної науки, із урахуванням розвитку її екологічної складової, важливими компонентами якої в процесі виховання молоді, стають екологічна освіченість та формування різнобічної екологічної культури особистості. При цьому вона повинна проявлятися як у свідомості, мисленні, так і в поведінці особистості.

Список використаних джерел

1. Саенко Т. Екологізація знання і виробництва в умовах інформаційного суспільства / Тетяна Саенко // Вища освіта України. – 2005. – №4. – С. 95-102.
2. Платонов Г.В. Диалектика взаимодействия общества и природы / Г.В. Платонов. – М.: Просвещение, 1989. – С. 116-168.
3. Eulefeld G., Kapune T. (Hg.) Empfehlungen und Arbeitsdokumente zur Umwelterziehung, IPN Institut für die Pädagogik der Naturwissenschaften an der Christian-Albrechts-Universität / G. Eulefeld, T. Kapune – Kiel Nr.36, München 1978. – 180 s.
4. Handbuch zur Natur- und Umweltpädagogik. Theoretische Grundlegung und praktische Anleitungen für ein tieferes Mitweltverständnis / M. Kalff – Tübingen: Günter Albert Ulmer Verlag, 1994. – S. 5-6.
5. Ökopedagogik. Aufstehen gegen Untergang der Natur / Hrsg. von Wolfgang Beer, G. de Haan. - 1. Aufl. - Weinheim; Basel: Beltz, 1984. – 173 s.

The author analyses the need of ecological education and up-bringing of an individual, shows the essence of the notion «the ecologically conscious person» and highlights the importance of its formation for the future of the world.

Key words: *ecological education and up-bringing, ecological conscious, the ecological-consciousness person.*

УДК 330.47

Житарюк С.І.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті висвітлено основні аспекти застосування інформаційних технологій у процесі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Зазначено, що в постіндустріальному суспільстві мірою якості підготовки фахівця має бути його здатність застосовувати інформаційні технології при розв'язанні різних задач, зокрема економічних. Наголошено на тому, що в умовах ринкових відношень для підвищення рівня економічної підготовки фахівців різних галузей науки у ВНЗ постає необхідність введення курсу „Економічна інформатика”.

Ключові слова: *інформаційні технології, навчальний заклад, фахівець.*